

İnsan haqlarının müdafiəsində ədalət prinsipi

Əlibay Zeynalı Şirvan-da fəaliyyət göstərən "Aran" İnsan Hüquqları Mərkəzinin sədri, 10,11. Azərbaycan İnsan Hüquqları Müdafiə Mərkəzi Cəzaçəkmə müəssisələrinin monitorinqində VCT-lərin iştirakını təşviq etmək, Layihənin adı: Bakıda və Azərbaycanın bölgələrində penitensiar müəssisələrə ictimai nəzarətin gücləndirilməsi, Başlama tarixi: oktyabr, 2016. Başa çatma tarixi: may, 2018. Bütçə: 118 000 avro.

Layihənin icra olunduğu yer: Bakı, Salyan, Gəncə, Şəki. Hədəf qrupları: QHT fəalları, jurnalistlər, hüquqşünaslar. Son benefisiarlar: Məhbuslar. Layihə tərəfdaşı: "Tomris" Analar Cəmiyyəti, Azərbaycan Milli QHT Forumu, Ədliyyə Nazirliyi, yerli penitensiar orqanlar, Ombudsman Aparatının regional mərkəzi, "Penal Reform International" təşkilatı, "Azadlıqdan Məhrumetmə Yerlərinin Müşahidəsi" İctimai Birliyi. "Humanitar Tədqiqatlar" İctimai Birliyi Əlaqələndirici şəxs: Zəliyyə Tahirova, zaliha@mail.ru. LAYİHƏ MƏLUMATLARI PROBLEM. 2015-ci ildə Azərbaycandakı cəzaçəkmə müəssisələrində məhbusların, o cümlədən, təqsirləndirilən şəxslərin və məhkumların sayı 24000 nəfərə yaxın olub. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə tabe olan penitensiar sistem, əsasən, Bakıda və Abşeron yarımadasındakı ətraf bölgələrdə yerləşən köhnə cəzaçəkmə müəssisələrindən ibarətdir. Lakin ötən illərdə hökumət regionlarda yeni cəzaçəkmə müəssisələri tikmişdir. Bunlardan biri Şəkidə yerləşir. 2006-cı ildə cəzaçəkmə müəssisələrində saxlanma şəraitinin monitorinqini aparmaq və islahedici tədbirlərin icrasında kömək etmək üçün Ədliyyə Nazirliyi yanında İctimai Komitə yaradıldı. İctimai Komitəyə VCT-lərin fəallarından ibarət 11 nəfər cəlb olunmuşdur. Könüüllü əsaslarla fəaliyyət göstərən İctimai Komitə üzvləri və Azərbaycan İnsan Hüquqları Müdafiə Mərkəzinin (AİHM) fəalları, yalnız Bakı və Salyanda yerləşən ən yaxın cəzaçəkmə müəssisələrinə baş çəkə bilirlər. Lakin Gəncə və Şəkidə yerləşən digər cəzaçəkmə müəssisələri Bakıdan uzaqda yerləşir və ictimai nəzarətdən kənar qalır. Belə ki, İctimai Komitə bu müəssisələrə qeyri-müntəzəm şəkildə baş çəkir. Qanunvericiliyə əsasən, regionlarda yerləşən VCT-lər İctimai Komitənin nəzarəti altında həbsxanaların monitorinqində iştirak edə bilər. Lakin dövlət orqanları ilə VCT-lərin fəalları arasında əlaqələr məhduddur və nəticədə, bu fəallar ictimai nəzarət prosesində iştirakdan de-fakto kənarlaşdırılıblar. LAYİHƏNİN MƏQSƏDİ. Layihənin ümumi məqsədi Azərbaycanın qərb və şimal-qərb bölgələrindəki cəzaçəkmə müəssisələrində saxlanan məhkumların sosial-iqtisadi hüquqlarını yaxşılaşdırmaqdır. Layihənin xüsusi məqsədləri isə aşağıdakılardır: a) Gəncə və Şəki şəhərlərindəki cəzaçəkmə müəssisələrinə ictimai nəzarəti yaxşılaşdırmaq; b) yerli VCT-lər və cəzaçəkmə müəssisələri arasında əməkdaşlıq qurmaq. LAYİHƏ TƏDBİRLƏRİ AİHM. Bakı, Şəki və Gəncədə yerləşən vətəndaş

cəmiyyəti təşkilatlarını təmsil edən 60 fəali seçərək onlara cəzaçəkmə müəssisələrinin monitorinqi, milli qanunvericilik, monitorinq üsulları və hesabatvermə üzrə təlim keçib. Layihə, həmçinin, VCT-lərin texniki bazasını yaxşılaşdırmaq üçün onları kompüter avadanlıqları ilə də təmin edib. Vətəndaş cəmiyyəti fəalları Cəzaçəkmə Müəssisələrinin Monitorinqi Qruplarının (CMMQ) əsasını təşkil edib. Ümumilikdə, Azərbaycanın 14 cəzaçəkmə müəssisəsinə 36 ziyarət təşkil olunub. CMMQ-lər 1100-dən artıq məhbusla hüquqi yardım göstərib və 450 məhbusla görüşərək, onları hüquqi cəhətdən maarifləndiriblər. Layihə ekspertləri Ədliyyə Nazirliyi yanında İctimai Komitənin üzvləri olan VCT-lərlə yaxından işləyib və komitənin iclaslarında cəzaçəkmə müəssisələrinin monitorinqi sistemini və saxlanma şəraitini yaxşılaşdırmaq üçün istifadə oluna biləcək yolları müzakirə edib. Layihə Gəncə və Şəkidə yerli VCT-lərlə icra hakimiyyəti orqanları, Ədliyyə Nazirliyi və Ombudsman Aparatı arasında dialoqun qurulmasına kömək edib. Layihə "Cəzaçəkmə müəssisələrinin monitorinqi üzrə əyani vəsait" in hazırlanmasına dəstək göstərmiş, cəzaçəkmə müəssisələri ilə əlaqəli qanun və normativ-hüquqi aktların toplusunu hazırlayıb, habelə, rusdilli məhbuslar üçün "Daxili intizam qaydaları" tərcümə olunub. Cəzaçəkmə müəssisələri ilə əlaqəli qanunvericilik, penitensiar sistemdə islahatlar, hüquqi məsləhətlər və digər faydalı məlumatlara rahat çıxış təmin edən "Həbsxana kitabxanası" onlayn portalı yaradılıb: prisonlib.wordpress.com AİHM. Azərbaycanda məhbusların üzləşdiyi müəyyən problemlərə, əsasən, keçmiş məhbusların reintegrasiyası, həbsxanalarda İV/QİÇS, həbsxanalarda sıxlıq və s. problemlərə daha böyük ictimai diqqət çəkmək üçün Bakı, Şəki və Gəncədə yeddi mətbuat konfransı keçirib, 60-dan artıq press-reviz, müsahibə və xəbər dərc edib. LAYİHƏNİN NƏTİCƏLƏRİ. Layihə vətəndaş cəmiyyətini təmsil edən altı yeni CMMQ yaratmaqla, cəzaçəkmə müəssisələrinin idarə edilməsi ilə bağlı müxtəlif aspektlər üzərində ictimai nəzarətin güclənməsinə töhfə verib və Ədliyyə Nazirliyi ilə CMMQ-lər arasında çoxdan gözlənilən dialoqun qurulmasına start verib. Bakı, Salyan, Gəncə və Şəkidə cəzaçəkmə müəssisələrinin müntəzəm ictimai monitorinqi və aparılan təşviqat kampaniyaları saxlanma şəraitinin yaxşılaşdırılmasına töhfə verib. Elxan Feyzullayev Şəkidə yaşayan QHT fəali "Mənə verilən hüquqi məsləhətə görə layihəyə təşəkkür edirəm. Mən hələ də açıq tipli cəzaçəkmə müəssisəsində məhkum olsam da, daha böyük hərəkət azadlığına malikəm. Mən indi bütün günümü müəssisədən kənar qəbirə bilirim və ailəmlə vaxt keçirirəm. Sizin verdiyiniz məsləhətlər həbs müddətimin üçdə birini ixtisar etdi". Larisa K. 69 yaşlı Bakı sakini, 12. Layihənin adı: Azərbaycanın ucqar bölgələrində hüquqi çərçivə və qadınların sosial-iqtisadi səlahiyyətləndirilməsi vasitəsilə gender bərabərliyinin təşviq edilməsi üçün gücləndirilmiş vətəndaş cəmiyyəti dəstəyi. Başlama tarixi: may, 2017. Başa çatma tarixi: may, 2018. Bütçə: 122849 avro La-

yihənin icra olunduğu yer: Bakı, Lənkəran, Mingəçevir. Hədəf qrupları: Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları, media, gənclər, qadınlar. Son benefisiarlar: Ucqar ərazilərdə yaşayan qadınlar. Əlaqələndirici şəxs: Fuad Həsənov, dhrmm.az@gmail.com. LAYİHƏ MƏLUMATLARI. Demokratiya Monitoru. Qadınların inklusivliyi vasitəsilə bərabərliyin təmin olunması, 13. PROBLEM. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası vətəndaşların gender bərabərliyinə təminat verir və həyatın bütün sahələrində ayrı-seçkililiyin bütün növlərini qadağan edir. Milli qanunvericilikdə kişi və qadınların bütün növ iqtisadi fəaliyyətlərdə bərabər iştirak hüququ nəzərdə tutulur. Buna baxmayaraq, xüsusilə, ölkənin kənd yerlərində yaşayan qadınların iqtisadi və sosial həyatda iştirakı hələ də kişilərlə müqayisədə zəifdir. Problemin təhlili zamanı məlum olmuşdur ki, qadınların iqtisadi sahədə və icmanın həyatında fəal iştirakına mane olan genderlə bağlı bir sıra əngəllər mövcuddur. Bunlara aşağıdakılar daxildir: Məhdudlaşdırıcı sosial və mədəni ənənələr və gender əsaslı ayrı-seçkililik, məsələn, kişi və qadınların cəmiyyətdə rolu ilə bağlı stereotiplər və ailədə vəzifə və öhdəliklərin gender əsaslı bölgüsü; Məlumatsızlıq, qadınlar üçün şəbəkələşmə və potensialın yaradılması ilə bağlı imkanların olmaması; Qadınların maliyyə institutlarına çıxışının zəif olması, kreditlərin əlçatanlığı və maliyyə bazarlarında fəaliyyətlə bağlı çətinliklər. Qadınların səlahiyyətləndirilməsi dərəcəsini ölçür, onların hüquqlarının qorunması, maliyyə müstəqilliyi və qərarların qəbuluna təsiri ilə bağlı vəziyyəti müfəssəl əks etdirir. Layihə çərçivəsində, həmçinin, Mingəçevirdə Qadınların Səlahiyyətləndirilməsi Şəbəkəsinin yaradılmasına dəstək göstərilmişdir. Layihənin nəticələri, Bakıda dövlət qurumlarının, Milli Məclisin, vətəndaş cəmiyyətinin, medianın və özəl sektorun nümayəndələrinin iştirakı ilə milli konfransda təqdim olunub. LAYİHƏNİN MƏQSƏDİ. Layihənin ümumi məqsədi. Azərbaycan regionlarında yaşayan qadınların sosial-iqtisadi səlahiyyətləndirilməsi üçün təşkilatı və siyasi platformalarda bərabərlik və ayrı-seçkililiyə məruz qalmama prinsiplərinin təşviq edilməsində VCT-lərin potensiallarının gücləndirilməsi; II) qadınların liderlik bacarıqlarını gücləndirərək, onların sosial-iqtisadi hüquqlarından istifadə etmələrinə və icmanın həyatında fəal iştirakına şərait yaratmaq. LAYİHƏ TƏDBİRLƏRİ. Layihə qadınların səlahiyyətləndirilməsinin sosial-iqtisadi aspektləri, qadınların əmək bazasının tələblərinə uyğunluğu, maliyyə resurslarına və xidmətlərinə çıxışında ilkin vəziyyətin qiymətləndirilməsinə dair tədqiqatların aparılmasına dəstək göstərmişdir. Bakı, Mingəçevir və Lənkərandakı hədəf regionlardan olan 110-dan artıq fəal qadın, vətəndaş cəmiyyəti fəalları, qadın sahibkarlar, təhsil və səhiyyə işçiləri, bələdiyyə üzvləri, media təmsilçiləri və tələbələrin iştirakı ilə 11 təlim keçirilib. Təlimlərdə qadınların sahibkarlıq fəaliyyəti, şəbəkələşmə, kommunikasiya, İKT texnologiyala-

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KIVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

rından səmərəli istifadə, qərarların qəbulunda qadınların iştirakı, təşviqat, ayrı-seçkililiyə məruz qalmama və bərabərlikə bağlı qanunvericilik kimi geniş spektrli mövzular əhatə olunub. Jurnalistlər tərəfindən qadınların səlahiyyətləndirilməsinin təşviqində medianın rolu barədə seminar keçirilib. Dörd jurnalist qadına qarşı ayrı-seçkililik və bərabərliklə bağlı ayrı-ayrı halları araşdıraraq, mövzu ilə bağlı tədqiqat aparıb. Milli Qadınların Səlahiyyətləndirilməsi İndeksi hazırlanıb. İndeks beş sahədə (iqtisadi fəallıq və imkanlar, təhsildə iştirak, idarəetmədə iştirak, sağlamlıq və ömür uzunluğu, media). LAYİHƏNİN NƏTİCƏLƏRİ. Üç bölgədə fəaliyyət göstərən VCT-lərin Azərbaycanın ucqar ərazilərində ayrı-seçkililiyə məruz qalan qadınların sosial-iqtisadi vəziyyətinə təsir göstərən siyasi, hüquqi və təşkilatı çərçivələrə təsir etmək imkanları artıb. Ucqar ərazilərdə yaşayan qadınlar öz hüquqları barədə maarifləndirilib və onların liderlik, sosial və biznesin inkişaf bacarıqları yaxşılaşdırılıb. Medianın səfərbər olunması vasitəsilə, layihə gender bərabərliyi gündəliyini ön plana çəkib və qadınlara qarşı ayrı-seçkililik hallarını gündəmə gətirib. Layihə sayəsində qərar qəbul edən orqanlar qadınların səlahiyyətləndirilməsi ilə bağlı öz siyasətlərinin səmərəliliyini monitorinq etmək üçün QSI-dən istifadə edə bilər. 23 qadının qoşulduğu Qadınların Səlahiyyətləndirilməsi, Şəbəkəsi layihə başa çatdıqdan sonra da, fəaliyyət göstərməkdə davam edəcək. Bu şəbəkə vasitəsilə qadınlar bilik re-

surslarına çıxış əldə edib və onların ictimai müzakirələrdə səsi daha çox eşidilir, habelə, qərarların qəbuluna təsir etmək imkanı daha yüksəkdir. Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Milli Məclisin İnsan Hüquqları üzrə Komitəsi, Ombudsman Aparatı öz siyasətlərinin formalaşdırılmasında aparılmış ilkin vəziyyət tədqiqatlarının tövsiyələrinə nəzərə almağa hazırdır. "Təlimdən əvvəl, elə bilirdim ki, gender bərabərliyi dedikdə, söhbət qadınların və kişilərin sayından gedir. İndi başa düşürəm ki, səhv bilirmişəm. "Gender bərabərliyi" anlayışı daha geniş olmalıdır, sosial vəzifə və öhdəliklər, qadınların və kişilərin, oğlanların və qızların hüquq və imkanlarının bərabərliyini ehtiva edir. Bu bilikləri yaşadığım icmanın üzvləri ilə bölüşəcəm". Sonna Ridvanova Yevlax sakini və təlim iştirakçısı: "Hesab edirəm ki, şəbəkənin əsas istiqaməti maarifləndirmə olmalıdır və şəbəkənin fəaliyyəti ucqar kəndləri də əhatə etməlidir. Mən özüm Mingəçevir Media Mərkəzində təşkil olunmuş təlimdən və maraqlı tərəflərin görüşlərindən daha çox məlumat əldə etdim və qadınların iqtisadi səlahiyyətləndirilməsi, qadınların sahibkarlıq fəaliyyətinin hüquqi aspektləri barədə xeyli məlumat əldə etdim. Bizim prioritet vəzifəmiz şəbəkəni dayanıqlı və işlək mexanizmə çevirmək olmalıdır. Biz qərarların qəbulunda səlahiyyətli olan şəxsləri də cəlb etməliyik".

VAHİD ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru